

ศึกษาคำยืมภาษาสันสกฤตในภาษามอญ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. บำรุง คำเอก*

ก่อนอื่นเราควรจะรู้ประวัติความเป็นมาของชาติมอญสักเล็กน้อย แต่เดิมชาวมอญอยู่ที่ประเทศพม่า แต่ในอดีตและจนถึงปัจจุบันก็พบในพม่าและประเทศไทยด้วย ในประเทศไทยมีวัฒนธรรมประเพณีของชาวมอญปรากฏอยู่ตามทุกภูมิภาคของประเทศไทยในนามอาณาจักรทวารวดี ในประเทศพม่า เมืองแปรเป็นเมืองที่รู้จักกันกว้างขวางมีชาวปยูตั้งอยู่ตามลุ่มแม่น้ำอิรวดี(พุทธศตวรรษที่ 11) ชาวปยูประกอบด้วยชาวมอญจะอยู่ทางตอนใต้และชาวพม่าอยู่ทางตอนเหนือ

การศึกษารากศัพท์ภาษาสันสกฤตในพม่าซึ่งเป็นเมืองเก่าของมอญนั้นยังไม่ชัดเจนว่ามีใช้กันตั้งแต่สมัยใด แต่จะหาร่องรอยการใช้ก่อน ถือกันว่าภาษาสันสกฤตนั้นมักจะใช้ในศาสนาพราหมณ์หรือฮินดู และพุทธศาสนามหายานเป็นส่วนใหญ่ ทั้งในประเทศอินเดีย และนอกประเทศอินเดีย ในพม่า ศาสตราจารย์ ดร. ผาสุข อินทรารุช นักวิชาการโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร ได้เขียนไว้ในหนังสือ “ทวารวดี : การศึกษาเชิงวิเคราะห์จากหลักฐานทางโบราณคดี” ว่า มีเมืองโบราณมากมายในพม่า เช่น ได้มีการขุดค้นพบเมืองไบกัถโน (Beikthanomyo, Peikthano) (6-7 Century B.E.) ตั้งอยู่ที่ฝั่งแม่น้ำอิรวดี ตอนกลางของประเทศพม่า โดยเจ้าหน้าที่ทางราชการคณะโบราณคดีของประเทศพม่า ในปี ค.ศ. 1958-1968 จากการขุดค้นพบนี้ทำให้ทราบว่าประชาชนอยู่ในเมืองนี้ประมาณ 200 ปีก่อน ค.ศ. และพบเครื่องประดับหินซึ่งมีอายุอยู่ในช่วงสมัยราชวงศ์โมริยะสูงคะประเทศอินเดีย (พุทธศตวรรษที่ 6-7) และมีหลักฐานที่แสดงว่าชาวปยูเมืองไบกัถโนได้รับอิทธิพลพุทธศาสนาในปี คริสต์ศตวรรษ ที่ 3-4 ปรากฏอาคารเกี่ยวกับพุทธสถานที่ลุ่มน้ำกฤษณาโคทาวรี และพบก้อนดินเผามีรอยประทับ (clay sealing) ว่า “สังฆสิริ” เป็นภาษาบาลีในอักษรพราหมีแบบอินเดียได้ในสมัยราชวงศ์อักษวากู และชื่อที่ลงทำยว่า “สิริ” เป็นชื่อของผู้ที่ทำบุญและอุทิศสิ่งต่าง ๆ ให้พุทธศาสนา

ใน คริสต์ศตวรรษ ที่ 5-7 และ พุทธศตวรรษที่ 11-13 เมืองนี้ได้รับอิทธิพลจากศาสนาพราหมณ์นิกายไศวะ คำว่า “ไบกัถโน เมียว” (Beikthano myo) มีความหมายว่า เมือง-

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำภาควิชาภาษาตะวันออก คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

พระวิษณุ และพภานะดินเผาประเภทหม้อกฤษี (หม้อน้ำมีพวย) หม้อพรมน้ำ มีรูปแบบเหมือนภาชนะที่ใช้ในพิธีกรรมทั้งในศาสนาพราหมณ์และในศาสนาพุทธ(โดยเฉพาะนิกายมหายาน)

เมืองเก่าแห่งที่สองคือ เมืองศรีเกษตร ของเมืองแปร สันนิษฐานว่าเป็นเมืองของชาวปยูคัวย ได้พบซากปรักหักพังของศาสนสถาน (คริสต์ศตวรรษ ที่ 5-9) ทำให้ทราบว่าพุทธศาสนามหายานเจริญที่นี่ และพบจารึกบนแผ่นทองเขียนไว้ว่า “เฮ รัมมา.....” ในภาษาบาลีและสันสกฤต (คริสต์ศตวรรษ ที่ 6) พบพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร และพระวิษณุทรงครุฑ และพระนารายณ์บรรทมสินธุ์

เมืองเก่าแห่งที่สามคือเมืองสะเทิม (Thaton) หรือเมืองสุรัมมาเวตีตั้งอยู่ทางฝั่งทะเลตะวันออกของประเทศพม่า สันนิษฐานว่าเมืองนี้ได้รับวัฒนธรรมอินเดียในปีคริสต์ศตวรรษ ที่ 2-3 ได้พบหลักฐานเกี่ยวกับศาสนาพราหมณ์ เช่น รูปพระวิษณุ (คริสต์ศตวรรษ ที่ 9-10)

เมืองเก่าแห่งที่สี่ คือ เมืองพะโค หรือ หงสาวดี ได้ตั้งที่ฝั่งทะเลตะวันตกเฉียงเหนือของเมือง (ปี คริสต์ศตวรรษ ที่ 9 หรือ พุทธศตวรรษที่ 19) ได้พบหลักฐานทางพุทธศาสนา หินยานและศาสนาพราหมณ์

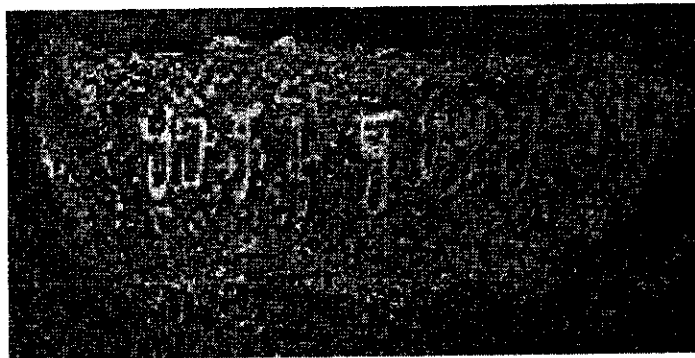
การใช้ภาษาสันสกฤตในภาษามอญในประเทศไทยจากทางตอนใต้ของประเทศอินเดีย พุทธศาสนาหินยาน มีพระโสณะ และพระอุตระ เป็นสมณทูต ซึ่งพระเจ้าอโศกมหาราช ได้ส่งมายังสุวรรณภูมิ (พุทธศตวรรษที่ 3) นักประวัติศาสตร์หลายคนได้ยอมรับว่าสุวรรณภูมิคือบริเวณ จังหวัดนครปฐม, กาญจนบุรี, สุพรรณบุรี, อุทอง เป็นต้น และชนชาติแรกที่เคยอยู่แถบนี้คือชาวมอญในอาณาจักรทวารวดี นักประวัติศาสตร์บางคนสันนิษฐานว่าคนทางแถบนี้อาจได้รับอารยธรรมของชาวมอญที่ได้เจริญสูงสุดในสมัยนั้นก็ว่าได้ ดังนั้นชนเหล่านี้ได้ใช้ภาษาบาลีและสันสกฤตในอักษรปัลลวะ (พุทธศตวรรษที่ 11) ในคาถาว่า “เฮ รัมมา เหตุ ปกาว เตสัง เหตุง ตถาคโค(อาห) เตสญจ โยนิโรโรจ เอวัง วาที มหาสมโณ” และได้พบพระพุทธรูป ซึ่งทำในสมัยอมราวดีมีศูนย์กลางอยู่ที่ลุ่มน้ำกฤษณะ โคธาวรี เมืองอมราวดีเป็นศูนย์กลางของนิกายพุทธศาสนาต่าง ๆ ซึ่งได้แยกมาจากนิกายมหาสังฆิกะ ทำให้เกิดสำนักต่าง ๆ ของพุทธศาสนามหายาน อมราวดีได้เจริญในสมัยคุปตะ ดังนั้นพุทธศาสนามหายานและหินยานได้เจริญในอาณาจักรทวารวดี มีรูปพระโพธิสัตว์นุ่งห่มหนังกวางในพุทธศาสนามหายานได้พบในพุทธศตวรรษที่ 12 มีรูปแกะสลักพระโพธิสัตว์ที่ถูกค้นพบในถ้ำ ที่ตำบลทับกวาง (ดูภาพที่ 1-2)

ภาษาที่ใช้ในสมัยทวารวดีเป็นภาษาบาลี สันสกฤต และมอญโบราณ จารึกเก่าที่สุดที่พบในประเทศไทยอายุประมาณ พุทธศตวรรษที่ 12-14 ซึ่งมีอายุเก่ากว่าที่พบในประเทศพม่า (พุทธศตวรรษที่ 15-16) จารึกที่เขียนคาถา “เข ชัมมา....” ได้เป็นที่รู้จักกันในประเทศอินเดีย ในปีพุทธศตวรรษที่ 9-13) เชื่อกันว่า ผู้ที่สร้างพระคาถานี้จะได้บุญเท่ากับการสร้างพระสฤปบรรจุพระสารีริกธาตุ ความเชื่อนี้ได้แผ่มายังอาณาจักรทวารวดี

ชาวมอญรู้ภาษาสันสกฤตได้อย่างไร ? เราไม่อาจจะกำหนดได้ว่าชาวมอญรู้ภาษาสันสกฤตจากพุทธศาสนาเถรวาทหรือศาสนาพราหมณ์ นักโบราณคดีสันนิษฐานว่าชาวมอญเลื่อมใสในพุทธศาสนาเถรวาทมากกว่ามหายาน พุทธศาสนาเถรวาทส่วนมากใช้ภาษาบาลี มีอยู่กึ่งหนึ่งคือ สรวัดิวาท ซึ่งเป็นเถรวาทแต่ใช้ภาษาสันสกฤต อาจเป็นไปได้ที่ชาวมอญใช้ภาษาสันสกฤตทางนิกายนี้ มีการค้นพบพระโพธิสัตว์ในยุคทวารวดีซึ่งเป็นการเชื่อในพุทธศาสนาเถรวาท ไปได้ว่าความเชื่อในพุทธศาสนาเถรวาทอาจมาในภายหลัง

ภาษาสันสกฤตในภาษามอญที่จะศึกษามีสองลักษณะคือ ภาษาสันสกฤตที่ใช้เขียนในจารึก และภาษาสันสกฤตที่ใช้ในภาษาพูด ภาษาสันสกฤตที่ใช้เขียนในจารึกเป็นภาษาสันสกฤตที่บริสุทธิ์ไม่มีการผสมกันระหว่างภาษาอื่น มีตัวอย่างจากจารึกต่าง ๆ ดังนี้ :-

1. ถ้ำเขางู จังหวัดราชบุรี (พุทธศตวรรษที่ 12)

คำอ่านและคำแปล :-

puṅkarmajrah śrīsamādhigupta(h)

พระศรีสมาธิคุปตะเป็นผู้บริสุทธิ์ด้วยการกระทำบุญ

2. เหรียญจารึกของรัฐทวารวดี (พุทธศตวรรษที่ 12)

ด้านที่ ๑

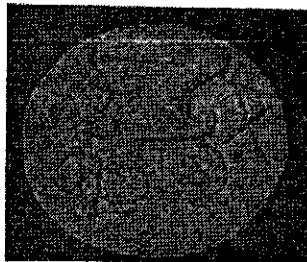
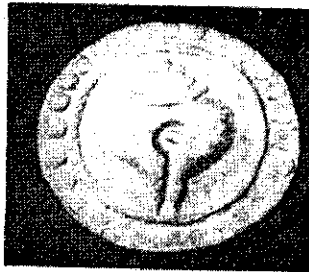
ด้านที่ ๒

คำอ่านและคำแปล :-

srīdvāravatī svaraṇya

พระเจ้าศรีทวารวดีผู้มีบุญอันประเสริฐ

3. เหรียญจารึกเมืองพรหมทิน 3 (พุทธศตวรรษที่ 12)

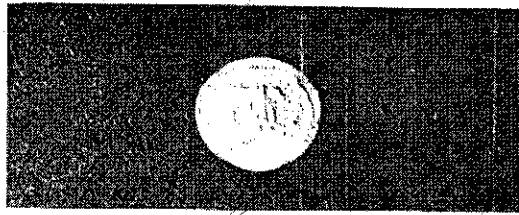

คำอ่านและคำแปล :-

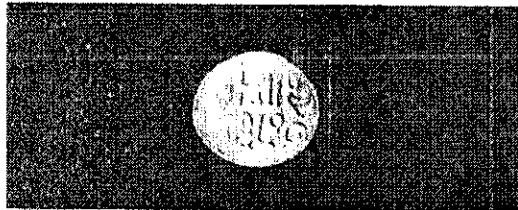
labdhavara

ผู้ได้รับประโยชน์

4. เหรียญจารึกบ้านคูเมือง(พุทธศตวรรษที่ 12)

จารึกบนเหรียญเงิน (บ้านคูเมือง) สบ.๓๐ ด้านหน้า

จารึกบนเหรียญเงิน (บ้านคูเมือง) สบ.๓๐ ด้านหลัง

คำอ่านและคำแปล: -

śrīdvāra(va)(tī) śvarapunyaḥ

บุญของผู้เป็นเจ้าของแห่งทวารดี

5. จารึกขั้วจ่าปา 3 (บาลี และสันสกฤต) (พุทธศตวรรษที่ 12)

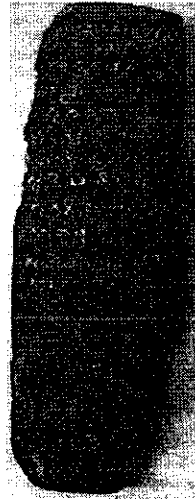
คำอ่านและคำแปล: -

-----saptama----- (ที่เจ็ด)

-----to yodhāya---- (เพื่อนักรบ)

------(ta)thāgatena abhisambuddhā---- (อันพระตถาคต ตรัสรู้แล้ว)

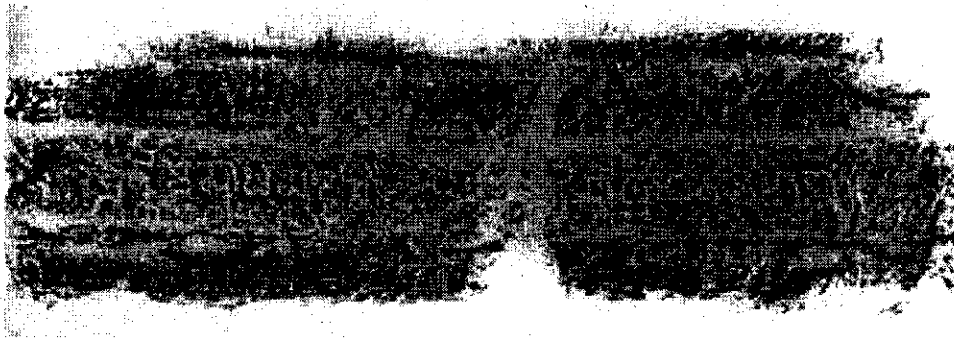
6. จารึกชัยจำปา 2 (พุทธศตวรรษที่ 13-14)

คำอ่านและคำแปล :-

1. -----rośaddhoniśākṣa (m)----- สร้างหลักฐานไว้เพื่อผู้ใคร่รู้--
2. -----hagavanasabhū (ผู้เป็นเจ้าของจำปา)
3. -----ṇaṃ bhūdharam // so-----ผู้เป็นใหญ่ในแผ่นดิน.....
- 4.-----nañjinabodhirū-----เป็นผู้นับถือพุทธศาสนา.....
- 5.-----śubhagandēśasya-----ของผู้เป็นใหญ่ในสุภกันตะ.....
- 6.-----cūde maṇī // loke-----แก้วมณี ที่มวยผม // ในโลก.....
- 7.-----lokaḥitāya go-----เพื่อประโยชน์แก่อุทเทกชาวโลก
- 8.----ṣvadhīpatirnāyasta-----เป็นพระเจ้าแผ่นดินที่ยิ่งใหญ่ เป็นผู้นำ
- 9.-----dutrasthita // sśatya----ได้ตั้งอยู่ในฐานะอันสูงสุด // ผู้มีคำสัตย์
- 10.---tyāgathrpārata---เป็นผู้ประกอบด้วยธรรมคือทานและความกรุณา
- 11.-----sśadhi-ṣaṇañcirvva-----
เป็นผู้มีความเคารพต่อครูอาจารย์.....
- 12.-----npurā bhrājate-----ย่อมรุ่งเรืองในกาลก่อน.....

7. จารึกวัดจันทิก (พุทธศตวรรษที่ 12)

คำอ่านและคำแปล :-

mūrttimasthāpayeddevī------(ci)ntāthā gatimimām
แล้ว พระราชินี..... ได้ทรงวางแผนเพื่อสร้างรูปอันเป็นคติ

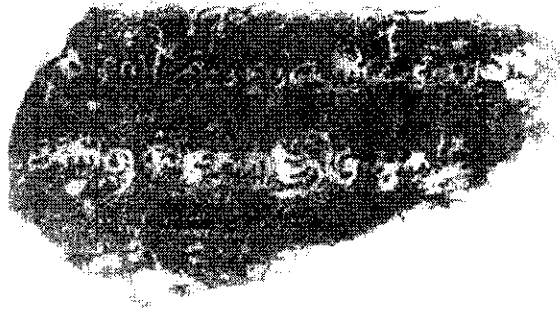
8. จารึกห้วยมะอี (พุทธศตวรรษที่ 13-14)

คำอ่านและคำแปล :-

- 1.-----bhogair va----- ด้วยโภคะทั้งหลาย
- 2.-----na mū----- ?
- 3.-----lokam----- โลก
- 4.-----mok(s)----- ความหลุดพ้น

9. จารึกที่ฐานพระพุทธรูป (พุทธศตวรรษที่13-14)

คำอ่านและคำแปล :-

1. vahutrāyodaśadine kīṭo dayālakṣayī

2.----diviśivāya jagatāñcakre svakam śrī-----

กิตะผู้มีความกรุณา ได้ทำ.....ด้วยตัวเอง ในวันพระจันทร์ข้างแรม

เพื่อความสุขในโลกสวรรค

ภาษาสันสกฤตที่ยกตัวอย่างมานี้จะเห็นเป็นภาษาสันสกฤตที่สมบูรณ์ มีไวยากรณ์ ถูกต้อง ต่อไปจะเป็นภาษาสันสกฤตในภาษาพูดซึ่งมีลักษณะการเปลี่ยนรูปต่างกัันดังนี้ :-

1. คำสันสกฤตในภาษามอญบางคำไม่มีการเปลี่ยนรูป แต่เวลาออกเสียงมีทั้งเปลี่ยนเสียง และไม่เปลี่ยน เช่น :

มอญ	สันสกฤต
अरुथ (aratha) อระทะ	artha ความหมาย
अम्रित (amrīt) อะมะเริต	amarit ไม่ตาย
प्रमार् (pramān) ประมาน	pramān กำหนด
प्रमेसान (pramēsān) ประเมसान	paramesāna พระศิวะ
प्रवेण (pravenēī) ประเวณอย	pravṇī ประเพณี
	(ความในภาษาสันสกฤตเดิม
	“ถักเปีย, สายน้ำ, โรงช้าง”)
प्रित (prāt) ปรัด	preta เปรต
वठ्ठ (phòtkre) โทตเตระ	bhadra ดี
प्रसात् (prāsāt) ปราสาท	prāsāda ปราสาท

2. พยางค์ของคำสันสกฤตจะไม่ปรากฏพยางค์ที่ท้ายของคำสันสกฤตมอญ

มอญ	สันสกฤต
อะจ (Acā) อะจา	ācārya ครู
กรัน (kron) กรัน	grantha หนังสือ
อะติ (atūt) อะเตติ	āditya วันอาทิตย์
อะมาต (amāt) อะมาต	amātya อมาตย์
กัร, กัร, วัร (karòh)	gharvāsa ขรวาส
กะระหะ, เกระระหะ, คะระระหะ	
กะสาป (kasāp) กะสาป	kārshāpana เหยียด
เนกษัต (neaksòt) เนกษัต	nakshatra นักษัตร

3. คำในสันสกฤตมอญจะลบพยางค์ท้าย และบางคำเปลี่ยนพยัญชนะครึ่งสระ

มอญ	สันสกฤต
อะ, อะ (Agne) อัคนี, อะเน	Agneya ตะวันออกเฉียงใต้
นิส (nitsoa) นิตสอย	nisraya เชื่อใจ, ไว้ใจ
อุปเตร (upottreo) อุปเตร	upadrava ความวิบัติ

4. คำสันสกฤตมอญจะเปลี่ยนพยางค์แรก กลาง และท้ายของคำสันสกฤต เช่น
ช เป็น ท, ว เป็น พ, ล เป็น ร

มอญ	สันสกฤต
ออต (ottanyā) ออตอนญา	อัญญิ ความรู้ (ช เป็น ท)
ออปะกรัต (appyekrāt) ออปะเยกรัต	avyākrita ไม่กำหนด, ไม่พยากรณ์ (ว เป็น พ)
พอเรเกิน (phòrakün) พอเรเกิน	hā/guna เดือน 12 คือ มีนาคม (ล เป็น ร)

5. กลางคำของภาษาสันสกฤตที่มี “ร” มักจะเปลี่ยนเป็น “อ, โ หรือ ว” หรือเปลี่ยนเสียง “ร” เป็น “อ”, “โ” ในภาษามอญ และลพพยางค์ท้ายเช่น

มอญ	สันสกฤต
วูร์ (fwo)(swo) ฟอ	svarga สวรรค์
อ์ (dho) โห้	dharma ธรรม, หน้าที่
မြာ်ကဝိာ် (mraitkasä) เมรั๊กกะไสรั	mārgasīra เดือน 9
ဂန္ထိ (kònthò) กัณฑ์	gandharva คนธรรพ์
အသရ် (aso) อะสอรั	āścarya อัจศจรรย์
အိန်သွါ (inswä) อินสะวาย	īśvara พระอิศวร(พระศิวะ)
ပြမေသွါ (pramēfwo) ประเมฟอ (ประเมสะวอ)	paramēśvara พระศิวะ
ဂွံ, ဇုဟ် โง๊ะ (จโวะห้)	jvara เป็นไข้

บรรณานุกรม

- ศิลปากร, กรม. **จารึกในประเทศไทย (เล่ม 1) : อักษรปัลลวะ หลังปัลลวะ**. กรุงเทพฯ : หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร, 2529.
- ผาสุข อินทรารุช, รศ.ดร. ทวารวดี: **การศึกษาเชิงวิเคราะห์จากหลักฐานทางโบราณคดี**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อักษรสมัย, 2542.
- สุภัทร คิศจุล, ม.จ. **ศิลปในประเทศไทย**. กรุงเทพฯ : กรุงเทพมหานครการพิมพ์, 2518 .
- R.Halliday. **Mon-English Dictionary**. Bangkok: Saim Society, 1955.